

Het onderzoek achter de tijdlijn

De geschiedenis van Sophialaan 1 aan de hand van registers, kranten en stukken uit het huis. Met bronverwijzingen, onderlinge controles en de vragen die nog openstaan.

Onderzoeksstand 7–9 september 2026 · beeldregister en krantencontrole 11 september 2026 · tekst Open Monumentendag verwerkt 14 september 2026

Hoe dit onderzoek is gedaan

De onderzoeker volgde de geschiedenis van Sophialaan 1 langs vijf sporen die elkaar aanvullen en controleren. Het vertrekpunt is het huis zelf: wie werden op dit adres ingeschreven, wanneer veranderde het gebruik en welke stukken vertellen daar iets over? De uitkomsten zijn samengebracht in een tijdlijn, met bij iedere periode de grenzen van wat de bronnen aantonen.

Bij het Historisch Centrum Leeuwarden bekeek hij de bevolkingsregisters en de woonkaart. Daaruit komen de genoteerde inschrijf- en vertrekdatums. De omnummeringstabel koppelt oude wijk L, huis 344 aan wijk W, Sophialaan 1. De straatnamenpublicatie vermeldt dat de laan op 11 maart 1874 haar naam kreeg.

Online zocht hij in Delpher naar krantenberichten en advertenties. AlleFriezen en Tresoar ontsloten het notarieel archief en de familiearchieven; het e-loket Bouwdossiers van het HCL leverde de vermelding van de bouwvergunning uit 1873.

Genealogisch naslagwerk hielp om personen uit elkaar te houden: het Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek voor Imilius van Andringa de Kempenaer, Nederland's Patriciaat deel 6 voor Van Slooten en de Tresoar-inventaris voor de familie Van Sminia.

Het vierde spoor is de beschrijving van een historicus voor Open Monumentendag, met de bouwbeschrijving en de toeschrijving aan opdrachtgever Jildert Pabe Romein en ontwerper Jan van Reenen. Het vijfde bestaat uit stukken die in het pand zelf lagen en door de onderzoeker zijn ingezien.

Triangulatie betekent hier: uitspraken vergelijken met de oorspronkelijke stukken en met aanvullend historisch onderzoek, met aandacht voor datum, herkomst en onafhankelijkheid. Een transcriptie en de publicatie waarvan zij is overgenomen tellen niet als twee onafhankelijke bronnen. Ook één oorspronkelijk document kan een specifieke vermelding aantonen; wat het niet bewijst, wordt niet aangevuld. Een advertentiedatum is geen verhuisdatum en een eigendomsoverdracht bewijst geen bewoning. Waar de bronnen elkaar tegenspreken, blijft dat zichtbaar staan.

Controle van de stadsentree, het bouwplan en de veemarkt

Op 9 september 2026 is de nieuwe tekst naast het bestaande onderzoek, het gemeentelijke Monumenten Inventarisatie Project [B4], het onderzoek van Meindert Schroor [B5] en het monumentenoverzicht uit 2000 [B3] gelegd. De onderstaande keuzes gelden voor de aangevulde beginpanelen; zij vormen geen nieuwe controle van alle bewonersbronnen.

Triangulatie van de nieuwe beginpanelen

Onderwerp	Vergelijking	Keuze voor de website
Spoor en stadsentree	B4 en B5 plaatsen de spoorverbinding in 1863 en beschrijven Romeins stadsuitbreiding. B6 dateert het stationsgebouw 1863–1864; H5 noemt aanleg van de laan in 1871.	Spoorverbinding uit 1863, laan uit 1871. Stationsbouw en spooropening niet gelijkgesteld.
Negen kavels en bouwvoorwaarden	B7 noemt negen kavels, één hoofdgebouw per kavel, tien meter afstand, acht meter bouwhoogte, dubbele lindenrijen en open tuinen. De oorspronkelijke verkoopvoorwaarden en boekpagina's zijn niet ingezien.	Deze exacte aantallen, maten en boomsoort niet als vaststaande feiten opgenomen. De brede laan en villabebouwing worden wel door het stedenbouwkundige onderzoek ondersteund.
Bouwjaar en opdrachtgever	B1 vermeldt vergunning 1873. B2 noemt 1876; B3 circa 1876 en J.P. Romein. K1 biedt al in januari 1875 een nieuw gebouwde villa aan. Een vergunning, advertentie en latere datering bewijzen niet hetzelfde.	Omstreeks 1876 wordt toegeschreven aan het monumentenoverzicht; het verschil met 1875 blijft zichtbaar. Geen onbewezen bewoning door Romein.
Grond en woningen aan de Van Swietenstraat	B7 noemt grondverkoop in 1874 en vijf geplande tegenover drie gebouwde woningen; B2 noemt twee herenhuizen. B1 bevestigt alleen gedeeltelijke realisatie van een woningbouwplan.	Het exacte verkoopjaar, de aantallen en het geweigerde koetshuisplan blijven buiten de verhalende tekst totdat akten en tekeningen dit ophelderen.

Onderwerp	Vergelijking	Keuze voor de website
Veemarkt	B4 beschrijft het verplaatsingsplan naar de westzijde van de Sophialaan en de latere gemengde functies van het gebied. B5 noemt de verhuizing van het Zaailand naar nabij het station in 1874. B8 toont een latere stierenkeuring; de foto kan de verhuisdatum niet bevestigen.	Verhuizing en foto krijgen afzonderlijke dateringen. De nabijheid van wonen, handel en vervoer is een ruimtelijke duiding; geen onbewezen rangschikking als een van de drukste entrees.
Architectuur en bewoning	B2 beschrijft het balkon, de gecanneleerde gietijzeren kolommen en dierenkoppen; B3 ondersteunt de balkonbeschrijving. H1 en H2 documenteren het gezin Van Andringa de Kempnaer en Cats vanaf juli 1879.	Beknopte gevelbeschrijving. Geen algemene claim dat alle genoemde interieurs of de gehele oorspronkelijke indeling behouden zijn. Het eerste vastgestelde gezin is niet noodzakelijk de allereerste bewoner.

De hoofdbewoners op een rij

Hoofdbewoners en de grenzen van het bewijs

Periode	Hoofdbewoners	Wat de bronnen aantonen
Voor juli 1879	Nog geen volledig vastgesteld hoofdgezin.	Een eerdere, doorgestreepte inschrijving is onzeker. Van Andringa de Kempnaer is het eerste duidelijk vastgestelde gezinshoofd. [H1, B2]
Juli 1879 tot 3 september 1895	Jonkheer Imilius Josinus Willem Hendrik van Andringa de Kempnaer en Sjoukje Jacoba Dodonea Cats.	Komst uit Ferwerd, inschrijving juli 1879 (doorgaans als 1 juli gelezen); overlijden Imilius op 3 september 1895. Naam en overlijden ook bevestigd in het biografisch woordenboek. [H1, H2, G1]
3 september 1895 tot 1 mei 1896	Sjoukje Jacoba Dodonea Cats, weduwe van Imilius.	De weduwe en meerdere dochters vertrekken op 1 mei 1896 naar Apeldoorn. De familieperiode eindigt dus in 1896. [H2]

Periode	Hoofdbewoners	Wat de bronnen aantonen
Vanaf 1896 tot 28 maart 1902	Adrianus Henricus van Slooten en jonkvrouw Maria Clara van Sminia.	De personeelsadvertentie van 13 juli 1896 noemt Sophialaan no. 1 en een correspondentieadres in Rauwerd; de exacte verhuisdag blijft onbekend. Adrianus overlijdt op 28 maart 1902. [K4, G2]
1902 tot 31 mei 1908	Maria Clara van Sminia , weduwe Van Slooten.	Nederland's Patriciaat bevestigt de familiekoppeling en haar overlijden op 31 mei 1908; in 1909 noemt de advertentie haar erven. [G2, K5, K6]
1908 tot de verkoopperiode in 1909	Erfgenamen van Van Slooten , zonder nieuw bevestigd hoofdechtbaar.	Verkoop aangekondigd in november 1908; in januari 1909 noemt de advertentie eigen gebruik door de erven en aanvaarding op 1 mei 1909 of eerder. Een eerder genoemd vertrekbericht is niet teruggevonden en wordt niet als feit gebruikt. [K5, K6, D1]
Na de verkoop in 1909 tot de eerste advertentie in 1913	Niet vastgesteld.	De verkoopdocumentatie bewijst geen opvolgende bewoning. Een naam in een notariële index is daarvoor onvoldoende. [D1]
Aangetoond op 30 augustus 1913 en 29 april 1914	Mevrouw Van der Sluis ; voornamen, geboortenaam en eventuele echtgenoot onbekend.	Originele krantenpagina's tonen personeelsadvertenties vanaf Sophialaan 1 voor een klein gezin. Alleen deze twee datums zijn aangetoond, niet de hele periode 1909 tot 1916. [K7, K8]
Na april 1914 tot 4 september 1916	Niet volledig vastgesteld.	Geen sluitende bron voor het hele tijdvak. Langer verblijf van mevrouw Van der Sluis is mogelijk, maar niet bewezen.
4 september 1916 tot 9 augustus 1931	Jonkheer Arent Johannes van Sminia en Berendina Johanna van Welderen barones Rengers.	HCL-inschrijving op 4 september 1916; overlijden Arent Johannes op 9 augustus 1931. Tresoar bevestigt het echtpaar. Een krantenvermelding uit 1922 is geen verhuisdatum. [H3, H6, G3]

Periode	Hoofdbewoners	Wat de bronnen aantonen
9 augustus 1931 tot 11 februari 1948	Berendina Johanna van Welderen barones Rengers , weduwe Van Sminia.	Woonkaart en familiebericht noemen haar overlijden op 11 februari 1948 en koppelen haar aan Sophialaan 1. [H6, K10]
Vanaf 23 april 1947, overlappend met Van Sminia	Fokke Jan Vos ; eventuele echtgenote niet vastgesteld.	Op 23 april 1947 uit Dokkum ingeschreven bij de gezinshoofden. Geen bewezen einddatum, partner of eigendomsoverdracht; zijn vermelding overlapt met Van Sminia. [H6]
1948 tot de overgang naar kantoor in 1950	Jonkheer Hector van Sminia , ongehuwd.	Hector staat bij gezinshoofden en inwonenden, daar met 11 februari 1948. Tresoar noemt hem ongehuwd; in juni 1950 is hij bereid zijn woning te verkopen. Vertrek- en transportdatum zijn onbekend. [H6, G3, K11]

Wat nog niet vaststaat

1. Het vervolg op **blad 146** van het register over 1883 tot 1898 en de relevante aansluitende registers. Die kunnen de precieze komst van Van Slooten en de periode na 1909 verder vastleggen.
2. De volledige identiteit en eventuele echtgenoot van **mevrouw Van der Sluis**, met haar daadwerkelijke inschrijfdatum en vertrekdatum.
3. De persoonlijke of gezinskaart van **Fokke Jan Vos**, om zijn plaats in het huishouden, eventuele partner en vertrek vast te stellen. De woonkaart alleen bewijst geen eigendom.
4. Afstemming met de historicus over **1875 tegenover 1876**, en inzage in de grondtransacties en het originele bouwdoossier. Daaruit moet ook blijken hoe Jan en de in het onderzoeksbestand genoemde Jacob van Reenen zich tot elkaar verhouden.
5. De daadwerkelijke eigendomsoverdrachten van **1909** en **1950**, plus de exacte verhuizing van het advocatenkantoor in **1986 of 1987**.
6. De precieze begindatum van Campus Fryslân in het pand: het gebruik vanaf 2015 is bevestigd, de verhuisdag niet.
7. Of tussen het vertrek van het advocatenkantoor en de komst van de RUG nog een andere gebruiker in het pand zat.

8. Of het afgewezen **koetshuisontwerp** van J.P. Romein [H7] hetzelfde bijgebouw betreft als het koetshuis en de stalling die de advertentie van 1875 aanbiedt [K1].
9. Wie **A.R. van der Sluis** [H7] was, en of die persoon aantoonbaar dezelfde is als of verbonden is met de mevrouw Van der Sluis uit de advertenties van 1913 en 1914 [K7, K8].
10. De transport- en intrekdatum van het **ETIF**, en of een eigentijds stuk een gedeeltelijke of voorbereidende vestiging in 1949 ondersteunt.

De historische beschrijving noemt Jan van Reenen, het krantenonderzoek noemt Jacob van Reenen. Dat dit dezelfde persoon is, is nog niet bewezen; de tijdlijn gebruikt daarom J. van Reenen. De toeschrijving van het pand aan Thomas Adrianus Romein op Wikimedia Commons is niet onderbouwd en wordt niet overgenomen.

De advertentie uit januari 1875 spreekt van een nieuw gebouwde villa, terwijl de historicus 1876 als bouwjaar noemt en Jildert Pabe Romein als opdrachtgever aanwijst. Het bouwperceelnummer 20 is niet zelfstandig aan de kadastrale gegevens getoetst. Deze verschillen blijven open.

De tekst voor Open Monumentendag van 12 september 2026

De nieuwe tekst [H7] preciseert de bouwreeks: ontwerp en goedkeuring in 1873 van één villa aan de Sophialaan en vijf woningen aan de Van Swietenstraat, verkoop van zes percelen aan J.P. Romein in 1874 en voltooiing omstreeks 1876. Van de vijf woningen zijn er volgens H7 drie gebouwd; de online tekst voor Open Monumentendag [B2] spreekt van twee herenhuizen. Dat verschil in telling is niet opgehelderd. De voltooiing omstreeks 1876 blijft schuren met de advertentie uit januari 1875 [K1].

H7 noemt 1949 als jaar waarin het ETIF zich in de villa vestigde. Een krantenbericht van 19 juni 1950 [K11] zegt dat het ETIF toen nog aan het Hofplein zat en dat Hector van Sminia bereid was zijn woning te verkopen. Daarom blijft 1949 een bronbewering en is 1950 het vroegste onafhankelijk aangetoonde overgangsjaar. H7 noemt Berendina van Welderen Rengers de laatste bewoonster, terwijl de woonkaart [H6] en K11 Hector van Sminia daarna op het adres plaatsen; de chronologisch laatste bewoner staat niet vast. Volgens H7 is het advocatenkantoor vanaf 1987 in de villa gehuisvest; de aankoop werd in 1986 bekend [K13]. Dat is geen noodzakelijke tegenspraak.

Omdat H7 vrijwel woordelijk overeenkomt met de eerdere boekjestekst [B7], telt een uitspraak die alleen in die twee staat niet als dubbel bevestigd. Dat geldt ook voor de negen kavels, de bouwvoorwaarden en de lindenrijen.

Beeldverantwoording

De onderstaande negen foto's en vier familiewapens zijn op 8 september 2026 via Wikimedia Commons verzameld. De tabellen vermelden ook de reservebeelden; alleen de als gebruikt gemarkeerde beelden staan in de tijdlijn. Afgeleiden blijven onder de genoemde licentie beschikbaar.

Vrije foto's van het pand

Negen foto's van Wikimedia Commons

Bestand en bron	Opnamedatum	Maker	Licentie	Bewerking en gebruik
<u>Voorgevel vanaf de oprit</u>	september 1980	A. J. van der Wal, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	<u>CC BY-SA 4.0</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. In de tijdlijn. Niet in de galerij.
<u>Zijgevel aan de Van Swietenstraat</u>	september 1980	A. J. van der Wal, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	<u>CC BY-SA 4.0</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. In de tijdlijn. Niet in de galerij.
<u>Voorgevel en rechter zijgevel</u>	juli 2000	J. P. de Koning, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	<u>CC BY-SA 4.0</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. In de tijdlijn. Niet in de galerij.
<u>De voorgevel in 2010</u>	30 september 2010	Fontes	<u>CC BY-SA 3.0 NL</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. Bewaard bij het beeldonderzoek. Niet in de galerij.
<u>De villa tussen de bomen</u>	16 augustus 2011	Weefemwe	<u>CC BY-SA 3.0 NL</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. Bewaard bij het beeldonderzoek. Niet in de galerij.

Bestand en bron	Opnamedatum	Maker	Licentie	Bewerking en gebruik
<u>De villa in driekwartaanzicht</u>	19 mei 2012	Wutsje	<u>CC BY-SA 3.0</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. Bewaard bij het beeldonderzoek. Niet in de galerij.
<u>Campus Fryslân aan de Sophialaan</u>	21 augustus 2016	Littlefeynman	<u>CC BY-SA 4.0</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. In de tijdlijn. Niet in de galerij.
<u>De villa en het voorplein</u>	21 juli 2018	Jean Housen	<u>CC BY-SA 4.0</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. Bewaard bij het beeldonderzoek. Niet in de galerij.
<u>De villa met de buurpanden</u>	21 juli 2018	Jean Housen	<u>CC BY-SA 4.0</u>	Verkleind en gecomprimeerd; geen herkleuring of uitsnede. Bewaard bij het beeldonderzoek. Niet in de galerij.

Familiewapens

De wapens horen bij families. Bij Van Slooten staat uitsluitend het wapen van de familie Van Sminia, waartoe Maria Clara behoorde. Het wapen van Rengers vertegenwoordigt het geslacht, niet een afzonderlijk getekend wapen van de tak Van Welderen Rengers. Het naslagwerk is van Schimmelpenninck van der Oije, Wolleswinkel, Van den Borne en Gietman, WBooks 2014; de SVG-tekeningen van Arch dateren uit 2015.

Vier familiewapens, waarvan drie afgebeeld

Bestand en bron	Versie	Maker en naslagwerk	Licentie	Bewerking en gebruik
-----------------	--------	---------------------	----------	----------------------

Bestand en bron	Versie	Maker en naslagwerk	Licentie	Bewerking en gebruik
<u>Wapen van de familie Van Andringa de Kempenaer</u>	1861, versie met AETERNA VIRTUTE PARANTUR	Arch, naar het Wapenregister van de Nederlandse adel, Hoge Raad van Adel 1814-2014	<u>CC BY-SA 3.0</u>	SVG ongewijzigd; op de site verkleind weergegeven. Kleuren en verhoudingen behouden.
<u>Wapen van de familie Van Andringa de Kempenaer, oudere versie</u>	1816, versie met FIDES SOCIA VERI; alleen ter vergelijking	Arch, naar het Wapenregister van de Nederlandse adel, Hoge Raad van Adel 1814-2014	<u>CC BY-SA 3.0</u>	Alleen ter vergelijking aangeleverd; niet op de site afgebeeld of bewerkt.
<u>Wapen van de familie Van Sminia</u>	Familiewapen Van Sminia	Arch, naar het Wapenregister van de Nederlandse adel, Hoge Raad van Adel 1814-2014	<u>CC BY-SA 3.0</u>	SVG ongewijzigd; op de site verkleind weergegeven. Kleuren en verhoudingen behouden.
<u>Wapen van het geslacht Rengers, waartoe de tak Van Welderen Rengers behoort</u>	Geslacht Rengers; geen afzonderlijk wapen van de tak Van Welderen Rengers	Arch, naar het Wapenregister van de Nederlandse adel, Hoge Raad van Adel 1814-2014	<u>CC BY-SA 3.0</u>	SVG ongewijzigd; op de site verkleind weergegeven. Kleuren en verhoudingen behouden.

Foto's illustreren het pand en zijn geen bewijs van bewoning in het jaar van een paneel. Elk fotobijschrift noemt daarom de opnamedatum uit de beschikbare metadata. Op verzoek van de onderzoeker zijn de bouwtekeningen uit Afbeelding1.png (aangeleverd als 1873) en de vroege hoekfoto FDSWIETSA006 (opname 1900–1910) in de tijdlijn verwerkt. De eerdere koppeling van het tekeningenblad aan dossiernummer 416 is niet bevestigd door de geraadpleegde detailpagina van B1.

Bij 1874 staat de aangeleverde foto HCL001007556.jpg: een stierenkeuring nabij de Sophialaan, volgens de bestaande beeldmetadata uit 1959, HCL, collectie Fotografische Documenten, object FDLMRKTSB041 [B8]. Het beeld is bekeken en toont vee met de villa op de achtergrond. De datum en het objectnummer zijn niet opnieuw op een toegankelijk HCL-record bevestigd; de maker is onbekend. De foto illustreert latere veeactiviteiten en is geen opname van de verhuizing in 1874. Verkleind en gecomprimeerd naar AVIF, WebP en JPG; geen nieuwe uitsnede of herkleuring.

Voor deze drie HCL-beelden is publicatietoestemming nog niet vastgelegd. Verwerking in de tijdlijn betekent niet dat HCL toestemming heeft verleend; de rechten moeten vóór openbare publicatie worden geregeld. De moderne foto's van Lukas Balink en het overige bestaande HCL-materiaal zijn verantwoord op de beeldpagina.

Bij 1875: de langdurige aanbieding en moeizame verkoop worden beschreven door Open Monumentendag [B2] en ondersteund door de advertenties [K1]. De onderzoeker noemt een huishoudster die ondertussen voor het pand zorgde. Het register bevat een eerdere, doorgestreepte inschrijving die voorlopig als dienstbode is gelezen [H1]; naam en werkzaamheden zijn niet vastgesteld. Dat zij het onverkochte pand beheerde, is daarmee nog niet bewezen.

Bekijk de bestaande beeldverantwoording

Bronnen met links

Aangeleverde HCL-foto's en tekst

Bronnen en controlewijze

[H1] IMG_6474(1).jpeg en IMG_6475(1).jpeg, bevolkingsregister, Sophialaan 1, blad 105; boekperiode volgens gebruiker 1877 tot 1883.

[H2] IMG_6477.jpeg en IMG_6478.jpeg, bevolkingsregister, blad 145; boekperiode volgens gebruiker 1883 tot 1898; verwijzing naar vervolgblad 146.

[H3] IMG_6480.jpeg en IMG_6481.jpeg, bevolkingsregister Van Sminia, inschrijvingen vanaf 1916 en mutaties tot minstens 1923.

[H4] IMG_6484.jpeg, omnummeringstabel, pagina 392: L 344 naar W, Sophialaan 1.

[H5] IMG_6485.jpeg, straatnamenpublicatie, pagina 167, lemma Sophialaan.

[H6] IMG_6483.jpeg, woonkaart Sophialaan 1, wijk W, met Van Sminia, Van Welderen Rengers, Vos en inwonenden.

[H7] Tekst voor Open Monumentendag, volgens de opgave van de onderzoeker afkomstig van het Historisch Centrum Leeuwarden en gedateerd 12 september 2026. Transcriptie van twee gefotografeerde pagina's, IMG_6555.jpg en IMG_6556.jpg; verwerkt op 14 september 2026.

Herkomst en datum staan niet op de gefotografeerde pagina's zelf en er staat geen auteur op. De tekst komt vrijwel woordelijk overeen met de eerdere boekjestekst [B7]; beide tellen als één teksttraditie en niet als twee onafhankelijke bronnen.

[D1] Aangeleverd bestand archiefonderzoek-sophialaan-1.md, onderzoeksdatum 3 september 2026. Dit is een onderzoeksverslag met bronverwijzingen; conclusies daaruit zijn niet automatisch gelijkgesteld aan originele brongegevens.

Bouwgeschiedenis en persoonsidentificatie

Bronnen en controlewijze

[B1] HCL-bouwdossier Sophialaan 1, aanvrager J. van Reenen. Detailpagina gelezen op 9 september 2026: vergunning 1873, bouwen van woningen, tekening 3 van 3, bouwplan gedeeltelijk gerealiseerd. Toegang 1002_BD, inventarisnummer 73, barcode LWN-1002-BV-00073. De koppeling van het aangeleverde tekeningenblad aan dit specifieke dossierblad is niet vastgesteld.

[B2] De door de gebruiker aangeleverde historicustekst; dezelfde tekst staat bij Open Monumentendag, Kantoorpand Sophialaan 1.

[B3] Ronald Stenvert e.a., Monumenten in Nederland. Fryslân (2000), Leeuwarden, p. 212. Tekst gelezen op 9 september 2026: circa 1876, J. van Reenen voor J.P. Romein, erker/loggia en ijzeren balkononderdelen. Overeenkomst met B2 is geen bewijs dat beide publicaties onafhankelijk onderzoek deden.

[B4] Gemeente Leeuwarden, Monumentenzorg, Monumenten Inventarisatie Project, Leeuwarden (1993), samengesteld door Peter Karstkarel en Leo van der Laan, gedrukte p. 25 en 29–30 (PDF-pagina's 34 en 38–39). Geraadpleegd op 9 september 2026 voor de spoorverbinding uit 1863, Romeins uitbreidingsplan en de inrichting van de zuidelijke stadsrand.

[B5] Meindert Schroor, Woningbouw en stadsuitbreiding in 't 19e eeuwse Leeuwarden, Historisch Geografisch Tijdschrift 2 (1984), nr. 3, p. 72–82, in het bijzonder p. 75 (PDF-pagina 4). Gelezen op 9 september 2026: spoorweg 1863, zuidelijke bolwerken 1868–1870, Romeins plan en veemarkt in 1874 van Zaailand naar nabij het station.

[B6] Open Monumentendag, Station, Stationsplein 1. Gelezen op 9 september 2026: stationsgebouw gedateerd 1863–1864. Dit is niet hetzelfde gegeven als het begin van de spoorverbinding in 1863.

[B7] Aangeleverde uitbreidingstekst en eerdere projecttekst (docs/prompts/03-verhaalsecties.md). De eerdere tekst noemt een publicatie van J.P. Lichthart, Villa Sophialaan No. 1 te Leeuwarden, toegeschreven aan Stichting Aed Levwerd. Origineel, titelgegevens en paginanummers niet gecontroleerd. De herhaalde tekst geldt niet als onafhankelijke bevestiging van negen kavels, bouwvoorwaarden, grondverkoop in 1874 of vijf geplande tegenover drie gebouwde woningen.

[B8] HCL-beeldbank, zoekterm HCL001007556. Aangeleverde foto HCL001007556.jpg, collectie Fotografische Documenten, object FDLMRKTSB041; bestaande projectmetadata: Stierenkeuring aan de Sophialaan, 1959. Foto bekeken; datum en objectnummer niet opnieuw op een toegankelijk archiefrecord bevestigd. Maker onbekend; publicatietoestemming nog niet vastgelegd.

[G1] Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, Imilius van Andringa de Kempnaer. Tekst gelezen voor naam, geboorte, overlijden en huwelijk.

[G2] Nederland's Patriciaat, deel 6, familie Van Slooten, gedrukte pagina 340. Gedigitaliseerde tekst gelezen voor het echtpaar, huwelijk, overlijdensdatums en kinderen.

[G3] Tresoar, familiearchief Van Sminia, tak De Klinze, toegang 327-02. Inventaris gelezen; onderdelen over Arent Johannes en Berendina, Hector en Wilco Julius.

Kranten

De bronlinks openen de oorspronkelijke Delpher-vermeldingen. Waar alleen OCR is gelezen, blijft de kans op een leesfout bestaan. Huisnummers van Van der Sluis, Van Slooten in 1896 en Poelstra zijn daarom aanvullend op de afbeelding gecontroleerd.

Bronnen en controlewijze

[K1] Leeuwarder courant, 22 januari 1875, p. 12, villa op perceel 20
ddd:010586692:mpeg21:a0063

OCR opnieuw gelezen; op 11 september 2026 ook de oorspronkelijke scan bekeken. De advertentie noemt de nieuw gebouwde villa op perceel 20 en architect J. van Reenen. Een letterlijke uitsnede is bewaard bij het beeldonderzoek. De kadastrale koppeling van perceel 20 blijft open.

[K2] Leeuwarder courant, 2 januari 1880, huur en veiling
ddd:010587496:mpeg21:a0013

OCR opnieuw gelezen; noemt huisnummer 1 en huurder.

[K3] Leeuwarder courant, 5 februari 1880, verkoopuitslag
ddd:010587525:mpeg21:a0021

OCR opnieuw gelezen. Publicatiedatum onderscheiden van gerapporteerde verkoopdatum.

[K4] Leeuwarder courant, 13 juli 1896, mevrouw Van Slooten
ddd:010592581:mpeg21:a0053

OCR en originele pagina 12 bekeken; huisnummer 1 bevestigd.

[K5] Leeuwarder courant, 30 november 1908, aankondiging verkoop
ddd:010598385:mpeg21:a0050

OCR opnieuw gelezen.

[K6] Leeuwarder courant, 25 januari 1909, finale veiling
ddd:010598430:mpeg21:a0048

OCR opnieuw gelezen; noemt erven en aanvaarding.

[K7] Nieuwsblad van Friesland, 30 augustus 1913, mevrouw Van der Sluis
ddd:010762713:mpeg21:a0104

OCR en originele pagina 8 bekeken; Sophialaan 1 bevestigd.

[K8] Nieuwsblad van Friesland, 29 april 1914, mevrouw Van der Sluis
ddd:010761769:mpeg21:a0109

OCR en originele pagina 12 bekeken; Sophialaan 1 bevestigd.

[K9] Leeuwarder courant, 11 maart 1922, notaris Poelstra
ddd:010602435:mpeg21:a0062

Originele pagina 4 en uitvergrote advertentie bekeken: **Sophialaan 3**.

[K10] Leeuwarder courant, 12 februari 1948, overlijden Berendina
ddd:010610248:mpeg21:a0119

OCR opnieuw gelezen en vergeleken met woonkaart.

[K11] Leeuwarder courant, 19 juni 1950, ETIF

ddd:010612685:mpeg21:a0101

OCR opnieuw gelezen; formulering betreft bereidheid tot verkoop en financiering.

[K12] Friese koerier, 23 december 1950, opening verkoopruimte

ddd:010537522:mpeg21:a0006

OCR opnieuw gelezen; expliciet adres Sophialaan 1.

[K13] Leeuwarder courant, 26 juni 1986, aankoop advocatenkantoor

ddd:010566073:mpeg21:a0304

OCR opnieuw gelezen; aankoop en voorgenomen verhuizing onderscheiden.

Aanvullende bouw- en adresbronnen

- E-loket Bouwdossiers HCL, Sophialaan 1, vergunning 1873: aanvrager Reenen, J. van; bouwen van woningen, tekening 3 van 3, bouwplan gedeeltelijk gerealiseerd. De geraadpleegde detailpagina noemt toegang 1002_BD, inventaris 73 en barcode LWN-1002-BV-00073. Eerdere verwijzingen naar toegang 1064, inventaris 32 en nummer 416 zijn niet als gegevens van deze URL overgenomen.
- Rijksmonumentenregister, monumentnummer 24366, via Monumenten.nl: beschrijving van Sophialaan 1.
- HCL, Een huis of locatie: tot 1876 nummerde Leeuwarden wijksgewijs, daarna per straat.
- HCL, straatnamenbestand Sophialaan: aanleg in 1871 en naamgeving op 11 maart 1874; onderliggende bron Henk Oly, *Leeuwarder Straatnamen*, Leeuwarden 2010.

Personeelsadvertenties

P1. Leeuwarder courant, 31 juli 1879, p. 4, keukenmeid en werkmeid, identifier ddd:010587365:mpeg21:a0024. Krant, datum en oorspronkelijke advertentie op 11 september 2026 gecontroleerd. Mevrouw Van Andringa de Kempenaer, Sophialaan te Leeuwarden, vraagt een keukenmeid en een werkmeid voor respectievelijk 80 en 70 gulden. D1 noemt ook 29 juli, maar deze identifier hoort bij 31 juli. Een letterlijke uitsnede is bewaard bij het beeldonderzoek. Ook K1, de verkoopadvertentie van 22 januari 1875 op pagina 12, is op 11 september 2026 op de scan gecontroleerd en als knipsel bewaard bij het beeldonderzoek.

P2. Nieuwsblad van Friesland: Hepkema's courant, 7 juli 1944, keukenmeisje bij mevrouw Van Sminia, identifier ddd:010759487:mpeg21:a0016. Krant en datum gecontroleerd in de Delpher-vermelding. Alleen de OCR is opnieuw gelezen: die noemt mevrouw Van Sminia, Sophialaan 1, en een keukenmeisje voor noodhulp of voor vast. De advertentie voor personeel bij Van Slooten staat onder K4.

Campus Fryslân, 2015 tot 2019

Deze vijf bronnen zijn volgens de aangeleverde onderzoeks aanvulling op 8 september 2026 geraadpleegd.

Bronnen over Campus Fryslân

[C1] RUG, nieuwsbericht 24 januari 2015

University Campus Fryslân wordt de elfde faculteit van de RUG; het bericht toont het pand aan de Sophialaan.

[C2] RUG/Campus Fryslân, Verbindt, mei 2018, colofon p. 8

“Postadres: Sophialaan 1, 8911 AE Leeuwarden”.

[C3] Liwwadders, over het Z-gebouw aan het Zaailand

Studenten zitten vanaf september 2018 tijdelijk elders, tot de verhuizing in 2019.

[C4] Bouwgroep Dijkstra Draisma, oplevering De Beurs

Het verbouwde Beursgebouw is op 5 april 2019 opgeleverd aan de RUG.

[C5] Campus Fryslân, “Campus Fryslân moves to de Beurs”, 12 juni 2019

Op 18 juni 2019 verhuizen medewerkers en promovendi van Sophialaan 1 naar Wirdumerdijk 34.

De Nederlandstalige Wikipedia geeft deze periode onjuist weer met 2017 als verhuisjaar; de faculteit zelf noemt 2019.

Bronnen per tijdlijnpaneel

1871: 1871–2026

H5, B4, B5

1873: Een plan uit 1873

B1, B2, B3, K1

1874: De veemarkt aan de rand van de stad

B4, B5, B8

1875: Een nieuw gebouwde villa aan een nieuwe laan

K1, B2, H1

1879: Van Andringa de Kempenaer en Cats

H1, H2, G1, K2, K3, P1

1896: Van Slooten en Van Sminia

K4, G2

1909: Het huis gaat uit de familie

K5, K6, K7, K8

1916: Van Sminia en Van Welderen Rengers

H3, H6, G3, P2

1948: De laatste particuliere jaren

H6, G3, K10. Het beoogde HCL-beeld wacht op publicatietoestemming; het getoonde alternatief heeft een eigen opnamedatum.

1950: Het ETIF

K11, K12, D1. Het beoogde HCL-beeld wacht op publicatietoestemming; het getoonde alternatief heeft een eigen opnamedatum.

1986: Riedstra, Schram en Tuinman

K13. Het beoogde HCL-beeld wacht op publicatietoestemming; het getoonde alternatief heeft een eigen opnamedatum.

2015: Campus Fryslân

C1, C2, C3, C5

2026: Een nieuw hoofdstuk voor het pand

B2, opgave onderzoeker, 9 september 2026

Beeldregister

Herkomst, datering en gebruiksafspraken bij de beelden op de website. Stand: 11 september 2026.

Het pand nu

Lukas Balink (2026). *De villa vanaf de Sophialaan.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Voorgevel.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Zijgevel en entree.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Het overdekte balkon.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Leeuwekop, eerste verdieping.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Rozet naast het venster.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Rozet in de lijst.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Gietijzeren hek.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Wandtegels in de kelder.*

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Eigen opname (2026). *Cassetten-zoldering.*

Eigen materiaal.

Lukas Balink (2026). *Glas-in-loodvenster in de achtergevel*.

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Medaillon met driemaster*.

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Lukas Balink (2026). *Medaillon met ruiter*.

In opdracht gemaakt, gebruik op de website afgesproken.

Uit het archief

Vervaardiger onbekend (1873). *Aangeleverd bouwtekeningenblad*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Bouwvergunningen, LWN-1064-032-BV-1873-416.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL. Nummer LWN-1064-032-BV-1873-416 komt uit de bestandsnaam; de koppeling aan Sophialaan 1 is nog door HCL te bevestigen. Niet gelijkgesteld aan het gecontroleerde dossier LWN-1002-BV-00073.

J. van Reenen (toeschrijving) (1873 (aangeleverde datering)). *Bouwtekeningen van J. van Reenen*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Bouwdossiers.

Publicatietoestemming bij HCL nog te regelen. Aangeleverd als Afbeelding1.png. Dossier- en bladnummer door HCL te bevestigen; niet zonder meer gelijk aan dossier 416 of LWN-1002-BV-00073.

Onbekend (1900–1910). *Hoek Van Swietenstraat, gezien vanaf de Sophialaan*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Fotografische Documenten, FDSWIETSA006.

Publicatietoestemming bij HCL nog te regelen. Datering en objectnummer uit het lokale beeldonderzoek. Een hogeresolutiescan en bevestiging van de identificatie worden bij HCL gevraagd.

Onbekend (1945 tot 1955). *Oostzijde van de Sophialaan*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Fotografische Documenten, HCL001074084, FDSOPHIAA043.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

B. den Oudsten (1958). *Gevelversiering*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Bas den Oudsten, HCL001040880, BDO0505.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

Vervaardiger onbekend (1959). *Stierenkeuring aan de Sophialaan*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Fotografische Documenten, HCL001007556, FDLMRKTSB041.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

Dienst Stadsontwikkeling (1975 tot 1985). *Hoek Sophialaan en Van Swietenstraat*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Fotografische Documenten, HCL001074072, FDSOPHIAA031.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

Paul Janssen (1976). *Het pand vanaf de oprit*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Paul Janssen, PJ 1936 4 010, PJ07066.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

Paul Janssen (1977). *De laan richting de Prins Hendrikbrug*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Paul Janssen, PJ 2010a 6 031, PJ07450.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

A. J. van der Wal, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (september 1980). *Voorgevel vanaf de oprit*. Wikimedia Commons, collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 20132798. Originele bron.

CC BY-SA 4.0. Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

A. J. van der Wal, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (september 1980). *Zijgevel aan de Van Swietenstraat*. Wikimedia Commons, collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 20132797. Originele bron.

CC BY-SA 4.0. Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

Vervaardiger onbekend (juli 1988). *Zijgevel aan de Van Swietenstraat*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Fotografische Documenten, HCL001085882, FDA000642.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

Vervaardiger onbekend (juli 1988). *De erker*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Fotografische Documenten, HCL001085885, FDA000645.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

Vervaardiger onbekend (juli 1988). *Zijgevel met naambord*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Fotografische Documenten, HCL001085884, FDA000644.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

Vervaardiger onbekend (juli 1988). *Ornament op de pilaster*. Historisch Centrum Leeuwarden, collectie Fotografische Documenten, HCL001085886, FDA000646.

Toestemming voor publicatie aanvragen bij HCL.

J. P. de Koning, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (juli 2000). *Voorgevel en rechter zijgevel*. Wikimedia Commons, collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 20345368. [Originele bron](#).

[CC BY-SA 4.0](#). Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

Fontes (30 september 2010). *De voorgevel in 2010*. Wikimedia Commons. [Originele bron](#).

[CC BY-SA 3.0 NL](#). Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

Weefemwe (16 augustus 2011). *De villa tussen de bomen*. Wikimedia Commons. [Originele bron](#).

[CC BY-SA 3.0 NL](#). Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

Wutsje (19 mei 2012). *De villa in driekwartaanzicht*. Wikimedia Commons. [Originele bron](#).

[CC BY-SA 3.0](#). Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

Littlefeynman (21 augustus 2016). *Campus Fryslân aan de Sophialaan*. Wikimedia Commons. [Originele bron](#).

[CC BY-SA 4.0](#). Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

Jean Housen (21 juli 2018). *De villa en het voorplein*. Wikimedia Commons. [Originele bron](#).

[CC BY-SA 4.0](#). Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

Jean Housen (21 juli 2018). *De villa met de buurpanden*. Wikimedia Commons. [Originele bron](#).

[CC BY-SA 4.0](#). Verkleind en gecomprimeerd; geen nieuwe uitsnede of herkleuring. Metadata gecontroleerd in het beeldonderzoek van 8 september 2026.

Uit de krant

Leeuwarder courant (22 januari 1875). *Uit de hand te koop: de nieuw gebouwde villa*. Delpher, KB – nationale bibliotheek, ddd:010586692:mpeg21:a0063. Originele bron.

Publiek domein (krant van vóór 1880). Letterlijke uitsnede uit de originele paginascans; verkleind en gecomprimeerd, niet geretoucheerd. Pagina 12; onderzoeksbron K1. Datum en advertentie visueel gecontroleerd op 11 september 2026.

Leeuwarder courant (31 juli 1879). *Een keukenmeid en een werkmeid gevraagd*. Delpher, KB – nationale bibliotheek, ddd:010587365:mpeg21:a0024. Originele bron.

Publiek domein (krant van vóór 1880). Letterlijke uitsnede uit de originele paginascans; verkleind en gecomprimeerd, niet geretoucheerd. Pagina 4; onderzoeksbron P1. Datum en advertentie visueel gecontroleerd op 11 september 2026.

De ruimtes

Fotograaf niet vermeld (ongedateerd, aangeleverd in 2026). *Kantoorkamer op de tweede verdieping – opname 1*. Particuliere collectie.

Aangeleverd voor de website. Verkleind en gecomprimeerd; volledige foto.

Fotograaf niet vermeld (ongedateerd, aangeleverd in 2026). *Kantoorkamer op de tweede verdieping – opname 2*. Particuliere collectie.

Aangeleverd voor de website. Verkleind en gecomprimeerd; volledige foto.

Fotograaf niet vermeld (ongedateerd, aangeleverd in 2026). *Kantoorkamer op de tweede verdieping – opname 3*. Particuliere collectie.

Aangeleverd voor de website. Verkleind en gecomprimeerd; volledige foto.

Fotograaf niet vermeld (ongedateerd, aangeleverd in 2026). *Oude bibliotheek – opname 1*. Particuliere collectie.

Aangeleverd voor de website. Verkleind en gecomprimeerd; volledige foto.

Fotograaf niet vermeld (ongedateerd, aangeleverd in 2026). *Oude bibliotheek – opname 2*. Particuliere collectie.

Aangeleverd voor de website. Verkleind en gecomprimeerd; volledige foto.

Fotograaf niet vermeld (ongedateerd, aangeleverd in 2026). *Grote vergaderruimte – opname 1.*
Particuliere collectie.

Aangeleverd voor de website. Verkleind en gecomprimeerd; volledige foto.

Fotograaf niet vermeld (ongedateerd, aangeleverd in 2026). *Grote vergaderruimte – opname 2.*
Particuliere collectie.

Aangeleverd voor de website. Verkleind en gecomprimeerd; volledige foto.

Fotograaf niet vermeld (ongedateerd, aangeleverd in 2026). *Grote vergaderruimte – opname 3.*
Particuliere collectie.

Aangeleverd voor de website. Verkleind en gecomprimeerd; volledige foto.

Historische gegevens

De historische tekst berust op bevolkingsregisters, bouwdoossiers, kranten en de aangeleverde bouwbeschrijving. De volledige verwijzingen en de grenzen van het bewijs staan in het onderzoek achter de tijdlijn. Daar is ook de verwijzing naar *Villa Sophialaan No. 1 te Leeuwarden*, toegeschreven aan J.P. Lichthart en Stichting Aed Levwerd, verantwoord; de oorspronkelijke publicatie en paginanummers zijn niet opnieuw ingezien.

Over de gebruiksafspraken

Voor de HCL-beelden is publicatietoestemming nog niet vastgelegd. Een bronvermelding is geen toestemming. De foto's van Wikimedia Commons hebben per beeld een vermelding van maker, licentie en bewerking. De recente beelden zijn van Lukas Balink of komen uit een particuliere collectie, zoals per opname vermeld.

Logo's op de pagina Bedrijven

De logo's op de pagina Bedrijven zijn eigendom van de betrokken bedrijven en worden met hun toestemming gebruikt. Er is geen licentie op van toepassing; overname buiten deze website valt niet onder die toestemming.

Ontbreekt er een vermelding of klopt een toeschrijving niet, laat het dan weten via .